

■ Вызваленне

ХОЦІМСК БРАЛІ «РУКАМІ»

А здзяйсняючы гераічныя ўчынкi, пра ўзнагароды не думалі

Свабода гэтага раённага цэнтру не азначала ўсталювання міру, але дала надзею на магчымасць заканчэння вайны. Моладзь доўга не радалася. Хлопцы разумелі, што яшчэ ваяваць і ваяваць. Таму ішлі нават непаўналетнімі на прызыўныя пункты ўжо вольнай зямлі, каб узмацніць наступ сваёй арміі. Ішлі, каб было куды вяртацца...

Горад вызваліла марская пяхота?

Вызваленне Хоцімска, якое адбылося 26 верасня 1943 года, было даручана 108-й стралковай дывізіі палкоўніка П.А. Церамава і асобным танкаваму і мінамётнаму палкам. Уяўляю, як страшна было воінам па абодва бакі фронту: праціўнікі добра ўсведамлялі, што для лубога з іх кантроль над Беларуссю будзе перамогай, а значыць, ніхто не збіраўся здавацца — толькі жорсткі бой. Для нас вызваленне Беларусі адкрывала шлях і ў Прыбалтыку, Польшчу і Усходнюю Прусію. Вядома, што ў верасні 1943-га беларускі напрамак прыкрывала каля 70 дывізіяў вермахта, чатыры з якіх і былі сканцэнтраваны пад Хоцімскам.

Наша наступленне пачалося без артпадрыхтоўкі, каб не разбурыць гарадок і не дазволіць фашыстам падпаліць яго. Танкавыя групы з дэсантам знішчылі варожыя сілы на подступах да Хоцімска. Аднак супраціўленне ворага ў самім гарадку было такім моцным, што наступленне ўзмацнілі сіламі яшчэ адной дывізіі, 110-ай. Дарэчы, яна была сфарміравана на базе дывізіі марской пяхоты, таму байцы называлі сябе «марскімі пехацінцамі». Яны і вырашылі лёс горада: імкліва, як вихор, уварваўшыся ў яго з трох бакоў, знішчылі фашысцкі гарнізон. Як сведчаць ваенныя хронікі, да 18 гадзін горад быў вызвалены. У палон тады здаліся больш за 100 гітлераўцаў. Адзін з іх паведаміў, што літаральна перад самым уступленнем у Хоцімск савецкіх войскаў з горада пад нямецкім канвоем было выведзена больш за трыста мясцовых жыхароў, у тым ліку шмат дзяцей. І тады сорака аўтаматчыкаў на чале з камандзірам роты Міхаілам Яворскім на брані танкаў кінуліся наўздагон і праз некалькі кіламетраў адбілі сва-

іх. Кароткай, але якой цёплай была сустрэча вызваліцеляў на гарадской плошчы, куды неўзабаве пад'ехалі і тры «Т-34» з дзецьмі, якіх яшчэ гадзіну назад вялі ў няволю...

Неўзабаве ў гарадок прыехаў і кіраўнік кампартыі Беларусі П.К. Панамарэнка. У той памятна вечар у гонар вызваліцеляў Хоцімска, які 770 дзён пакутаваў ад акупацыі, салютавала Масква. Аднак самы запамінальны, самы ўрачысты і моцны, хаця і сціплы, салют гучаў у самім гарадку: з воінскімі ўшанаваннямі ў брацкіх магілах хавалі герояў, што паляглі за яго вызваленне...

Ходзячы ў медсанбат на перавязкі, пазнаёміўся там з цяжкапараненым снайперам, які аднойчы падарыў яму... сваю снайперскую вінтоўку.

Сёння ў невялікім Хоцімскім раёне пра мужнасць воінаў-вызваліцеляў сведчаць больш за 40 помнікаў і абеліскаў. На сайце райвыканкама размешчаны і яшчэ адзін своеасаблівы помнік: гэта карта воінскіх пахаванняў з іх электроннымі пашпартамі. Гэтыя дакументы маюць апісанні месцаў пахавання, прозвішчы пахаваных. І ў кожным такім пашпарце, што вельмі важна, пазначаны тыя, хто нясе адказнасць за ўтрыманне і догляд: гэта і прадпрыемствы раёна, і школы, і органы ўлады. Шкада, але на многіх магілах замест прозвішча ўсё яшчэ пазначана «невядомы».

Тры ордэны і два медалі — у адзін дзень!

Васіль Іосіфавіч Ячнеў — чалавек у Хоцімску вядомы і паважаны. Баявых і працоўных узнагарод, як той казаў, хапіла б на тое грудзей. «На фронт, — жартуе ён, — трапіў з другога заходу: як толькі родныя мясціны вызвалілі, падаўся на прызыўны пункт у суседнюю вёску, але адтуль адправілі дадому, бо ўзрост быў яшчэ непрызыўны. Тады пайшоў у раённы камісарыят у Клімавічы, дзе назваўся ўжо 18-гадовым. Адтуль і трапіў ў школу кулямётчыкаў, а затым — і на перадавую, пад Віцебск».

Яго першы бой мог стаць і апошнім: агнявы пункт накрыла варожым снарадам, другі нумар загінуў, Васіля параніла. Ходзячы ў медсан-

бат на перавязкі, пазнаёміўся там з цяжкапараненым снайперам, які аднойчы падарыў яму... сваю снайперскую вінтоўку. «Паказаў і навучыў, як карыстацца аптычным прыцэлам, расказаў пра тое, што найперш трэба ведаць снайперу», — распавядае ветэран. А неўзабаве кулямётчык Васіль Ячнеў ужо на практыцы асвойваў новую зброю і снайперскае рамяство. Франтавая газета «За Радзіму» праз некаторы час пісала, што «кулямётчык ручнога кулямёта камсамолец Ячнеў, маючы снайперскую вінтоўку, прабраўшыся на нейтральную паласу і абсталюваўшы там агнявую пазіцыю, знішчыў чытырох фашыстаў». Праз некалькі месяцаў тая ж газета паведамляла, што на рахунку маладога снайпера — больш за трыццаць ворагаў.

«Ваяваў, як і ўсе, — лічыць Васіль Іосіфавіч. — Неаднойчы хаваў тых, з кім побач ляжаў у акопе, ішоў у атаку. Давялося і мінамётчыкам пабыць, і ў разведку хадзіць, і па «язык».

Неаднойчы адважнага воіна прадстаўлялі да ўзнагарод, але, успамінае Васіль Іосіфавіч, атрымаць іх усё неяк не атрымлівалася: то раненні і шпіталі, то пераводы ў іншыя часці. Ды і не пра ўзнагароды думалася, бо яшчэ грывела вайна. Пасля 9 мая 1945 года з медалём «За Перамогу над Германіяй» яшчэ пяць гадоў праслужыў у той Германіі. І вось перад самай дэмабілізацыяй адзін з яго аднапалчан атрымлівае не ўручаны раней медаль. Ён і параіў Васілю звярнуцца ў штаб і расказаць пра свой баявы шлях і пра тое, што некалькі разоў яго прад-

стаўлялі да ўзнагарод. Літаральна праз некалькі тыдняў гвардыі сяржант Васіль Ячнеў быў выкліканы ў штаб брыгады, дзе атрымаў адразу тры ордэны Чырвонай Зоркі і медалі «За адвагу» і «За ўзяцце Кёнігсберга».

Вось з гэтым багаццем, ды яшчэ з баянам, і прыехаў салдат дадому. І так склаўся яго лёс, што і дагэтуль з музыкай не развітаецца. Ад самай дэмабілізацыі крочачы ветэран па жыцці з музыкай: працаваў музычным работнікам і фізруком у дзіцячых дамах, а апошнія без малаго 20 гадоў з'яўляецца баяністам-акампаніатарам народнага ветэранскага хору пры Хоцімскім раённым цэнтры культуры.

Ваяр духоўнасці

Сёння Хоцімск — звычайны беларускі гарадок. Чысценькі, дагледжаны, з прыгожымі скверамі і паркам адпачынку, ёсць нават кола агляду, утульныя кавярні, дзе вас пачастуюць выключна смачнымі абаранкамі. Незвычайна многа дрэў і мноства кветак. Некалькі брацкіх магіл і помнікаў у цэнтры пасёлка.

І яшчэ ёсць у Хоцімску храм — Свята-Троіцкі сабор. Усе, з кім давялося пагаварыць, раілі абавязкова наведаць яго. І абавязкова падкрэслівалі, што служыць там архімандрыт Кірыл, які пачаў несьці свой пастарскі абавязак з 1958 года ў маленькай капліцы, што і дагэтуль існуе пры гарадскіх могілках. Сапраўды, сабор — гэта ўпрыгожанне горада. Пабудаваны ён быў у 1861 годзе, у памяць пра адмену прыгоннага права. Лёс яго

Васіль Іосіфавіч ЯЧНЕЎ — вядомы і паважаны чалавек.

падобны на лёсы многіх сабораў і царкваў: храм быў пашкоджаны ў часы войнаў, было тут і збожжасховішча, а з 1960-ых — раённы Дом культуры. У 1990 годзе, калі будынак сабора аддалі вернікам, яго выгляд не выклікаў нічога, акрамя жалю... Вось тут і знайшлася справа айцу Кірылу: толькі за першыя дзесяць гадоў былі адноўлены вежы купалоў, пабудаваны дзве каплічкі, гаспадарчыя пабудовы. І з тых часоў нястомны пастыр збірае ахвяраванні, заняты не толькі на духоўнай ніве, але і на будаўнічай і педагагічнай. Паводле яго слоў, яшчэ многае трэба зрабіць. Клопату патрабуе і нядзельная школа, дзякуючы якой саборны двор часта поўніцца дзіцячымі галасамі і ў якую дзеці прыходзяць і для заняткаў жывапісам і разьбярствам. Апякуецца архімандрыт Кірыл велізарнымі клумбамі ў саборным двары, расаду для якіх рыхтуе асабіста і ўважліва сочыць, як прыхаджанкі разбіваюць кветнікі.

Яшчэ ў гонар 50-годдзя вызвалення Хоцімска пабудоваў ён Свята-Праабражэнскую царкву, у якой кожную пятніцу служыць паніхіды па палеглых воінах. Часта можна пабачыць яго і ў горадзе. Нягледзячы на свае 80 з гакам, бадзёры і энергічны, ён усё некуды спяшаецца па справах. Таму і такой павагай карыстаецца гэты пашанасны сціплы і па-чалавечы шчыра душою чалавек. А храм — гэта сімвал яшчэ адной перамогі — духоўнай.

Пятро РАМАНЧУК

Помнік воінам-вызваліцелям Хоцімска.

«МАРСКІ СТАЛІНГРАД» БЕЛАРУСКІХ ПЕХАЦІНЦАЎ

Міжнародны грамадска-патрыятычны праект «Марское братэрства — непарушна!» аб'ядноўвае ветэранаў ваенна-марскога флоту з Беларусі і Расіі. Пра многія маштабныя акцыі праекта мы ўжо расказвалі. У рамках адной з іх — «Марскі Сталінград» — былі маракі сабраліся ў беларускай сталіцы і ўзгадалі подзвігі нашых землякоў.

— Галоўная мэта акцыі — вярнуць гісторыі забытых імёнаў яе герояў, — зазначыў аўтар і кіраўнік праекта «Марское братэрства — непарушна!» Арсеній КРЫЦКІ. — Мала хто ведае, што Беларусь — радзіма 47 адміралаў. Цэнтральнай падзеяй праекта стане адкрыццё помніка-мемарыяла ваенным маракам-беларусам: марскім пехацінцам, падводнікам, лётчыкам, якія неслі баявую вахту на марскіх прасторах ад Калінінграда да Уладзівастока.

Аўтар і кіраўнік праекта «Марское братэрства — непарушна!» Арсеній КРЫЦКІ перадае партрэт Героя Савецкага Саюза Георгія Халасцякова на яго малую радзіму — у Баранавічы.

Сапраўды, у Беларусі дагэтуль няма ніводнага помніка, які нагадваў бы пра багатую флотаўную гісторыю нашай краіны. А між іншым, амаль 200 тысяч беларусаў служылі ў савецкім ваенна-марскім флоце. У бліжэйшыя гады сітуацыя будзе выпраўлена: у Мінску з'явіцца манумент маракам-беларусам. Акрамя таго, нашы ветэраны ваенна-марскога флоту ў хуткім часе плануецца стварыць уласную арганізацыю. У перспектыве і больш маштабныя задумы — будаўніцтва вучэбнага флоту Саюзнай дзяржавы і магчымасць марской адукацыі як для

расійскай, так і для беларускай моладзі.

— Безумоўна, акцыя, якая праводзіцца ў рамках праекта «Марское братэрства — непарушна!», важная і вельмі неабходная, — падкрэсліў намеснік кіраўніка прадстаўніцтва Пастаяннага камітэта Саюзнай дзяржавы ў Мінску Анатоль КАМІСАРЧУК. — Прайшло шмат гадоў, нешта забываецца, а нешта і наўмысна замоўчваецца, гісторыя пачынае скажацца. І ў гэтых умовах важна паказаць, што мы сваю гісторыю памятаем, шаную і не забываем.

Акцыя «Марскі Сталінград» скіравана на тое, каб узгадаць пэўныя гістарычныя моманты і подзвігі. Узіць хаця б подзвіг нашых дэсантнікаў у горадзе Новарасійску, у вызваленні якога ўдзельнічаў ураджэнец Баранавічаў Георгій Нікіціч Халасцякоў. Пазней ён стаў Героем Савецка-

га Саюза. На Кубані нашага земляка памятаюць і любяць: ён — ганаровы грамадзянін Новарасійска і Геленджыка, яго іменем названы вуліцы гэтых гарадоў.

— У пытаннях памяці мы адзін народ: Беларусь і Расія былі адзінымі ў барацьбе з ворагам, адзіныя яны і ў памяці аб Вялікай Перамозе, — перакананы начальнік аддзела Расваенцэнтра пры ўрадзе РФ Аляксей ГАРДЗІЕНКА. — Праект «Марскі Сталінград», які ажыццяўляецца на тэрыторыі дзвюх дзяржаў, прысвечаны 70-годдзю вызвалення Новарасійска і Таманскага паўвострава ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Гэта была адна з найцяжэйшых аперацый Вялікай Айчыннай вайны. І нягледзячы на тое, што яна мела стратэгічны і тактычны поспех ваенных рашэнняў, што былі прыняты

савецкім камандаваннем, усё-такі тая ахвярнасць, якая была прынесена на алтар Перамогі ў гэтых баях, вядома ва ўсёй сусветнай марской гісторыі. Таму, перш за ўсё, мы аддаём даніну памяці загінулым — а гэта некалькі тысяч маракоў.

Так склалася, што вызваленне Новарасійска і Таманскага паўвострава ад гітлераўцаў супала з адраджэннем марской пяхоты. Няма такога роду войск, які б так моцна пацярпеў у гады Другой сусветнай вайны. У 1949 годзе гэты род войск быў папросту ліквідаваны. І толькі ў 1963 годзе было прынята рашэнне аб яго аднаўленні. І служба многіх беларусаў потым праходзіла ў часцях марской пяхоты на ўсіх частых флатах.

Вераніка КАНЮТА. Фота аўтара.